

УДК 677:347:77

О.Ю. Холодова, кандидат технічних наук, доцент,
судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного
інституту судових експертиз

ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТИЛЬНИХ ТОВАРІВ: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано існуючі підходи до вирішення завдань щодо проведення судової експертизи текстильних товарів, наведено теоретичне узагальнення актуальної проблеми, ототожене в розробці теоретичних і методологічних засад проведення судової експертизи текстильних товарів шляхом використання комплексного і процесного підходів.

Ключові слова: текстильні товари, судово-товарознавча експертиза, комплексна судова експертиза, ідентифікація, автентичність.

Проанализированы существующие подходы к решению задач при проведении судебной экспертизы текстильных товаров, приведено теоретическое обобщение актуальной проблемы, отождествленное в разработке теоретических и методологических основ проведения судебной экспертизы текстильных товаров путем использования комплексного и процессного подходов.

The paper presents the results of the analysis of the problems the examiners of textile goods encounter in their casework. It describes current methods of the examination of textile goods and stresses the need to apply complex process approach in this field.

Інтеграція України до глобального ринкового простору зумовлює необхідність пошуку нових підходів до організації та проведення судової експертизи товарів народного споживання, зокрема текстильних товарів. Одним із таких підходів є створення цілісної системи експертних досліджень, що ґрунтується на дієвих принципах судової експертизи і передбачає відповідні взаємовідносини експертів за окремими спеціальностями у межах проведення комплексних експертиз відповідно до пп. 1.2.11 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 55/3 (зі змінами та доповненнями, внесеними наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5) [1]. Цією Інструкцією визначено, що до проведення комплексної експертизи для вирішення одного інтеграційного завдання можуть залучати фахівців з різних галузей науки, техніки, що володіють спеціальними знаннями.

Результати аналізу літературних джерел, світового та вітчизняного досвіду свідчать про складність теоретичного та практичного вирішення завдань щодо проведення судової експертизи текстильних товарів через потребу в урахуванні

багатьох чинників, комплексного впливу вихідних параметрів і визначення критеріїв оптимізації. Проблема полягає в тому, що у текстильній галузі, товарознавстві і торгівлі немає науково обґрунтованих методологій і практичних рекомендацій щодо цих питань.

В основу пошуку шляхів розв'язання означеної проблеми покладено праці відомих українських і зарубіжних учених у галузі текстильного товарознавства і матеріалознавства та управління якістю продукції, зокрема, таких як Л. Бондаренко, О. Донцова, К. Рудакова, Б. Семак, В. Склянніков, І. Галик, П. Глубіш, О. Кобляков, Г. Кукін, А. Соловійов, І. Марголін, К. Разумєєв, Ю. Адлер, А. Глічов, К. Ісікава, Н. Кано, Ф. Кросбі, А. Фейгенбаум та ін.

Однак комплексно та системно концептуальні питання організації та проведення судової експертизи текстильних товарів не досліджено ані в теоретичному, ані в методологічному аспектах.

Водночас актуальність цього питання підтверджується й тим, що з переходом України до ринкової економіки і насиченням вітчизняного ринку імпортованими товарами саме якість є однією з ключових категорій, тому що в ній зібрано економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові та інші можливості економіки країни. Низька якість товарів є причиною незадоволеності покупкою, знижує терміни носіння товару, призводить до зростання запасів окремих видів товарів у промисловості і торгівлі, ірраціональної структури виробництва і, як наслідок, збільшує звернення до інституцій судової експертизи із запитом щодо проведення ідентифікаційної експертизи, експертизи автентичності та якості текстильних товарів.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методологічних засад проведення судової експертизи текстильних товарів.

Теоретичною і методологічною основою дослідження слугували праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо проблем проведення судової експертизи товарів народного споживання, наукові принципи і правила систематики об'єктів, концепції потреб, теорії системного аналізу, процесного підходу. Нормативно-правову базу дослідження склали закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Міністерства юстиції України, державні, міждержавні та міжнародні нормативні документи.

Проведення судової експертизи регламентовано Законом України «Про судову експертизу» [2], Кримінальним процесуальним кодексом України [3] і Цивільним процесуальним кодексом України [4].

Основними нормативними документами, на яких ґрунтується оцінка якості текстильних товарів під час проведення судової експертизи, є стандарти, технічні умови, технічні регламенти. Методи, які застосовують під час проведення експертизи текстильних товарів, поділяють на дві групи: об'єктивні та евристичні (рис. 1).

Основними складовими експертного методу є технічні засоби, методи пізнання, науковий потенціал і практичний досвід експерта як головного суб'єкта судово-експертної діяльності.

Під час вирішення завдань судової експертизи експерт застосовує системно-структурний підхід (рис. 2), в основу якого покладено дослідження об'єктів як систем, що містять комплекс взаємозалежних і взаємодіючих елементів [5].

Експертиза текстильних товарів передбачає:

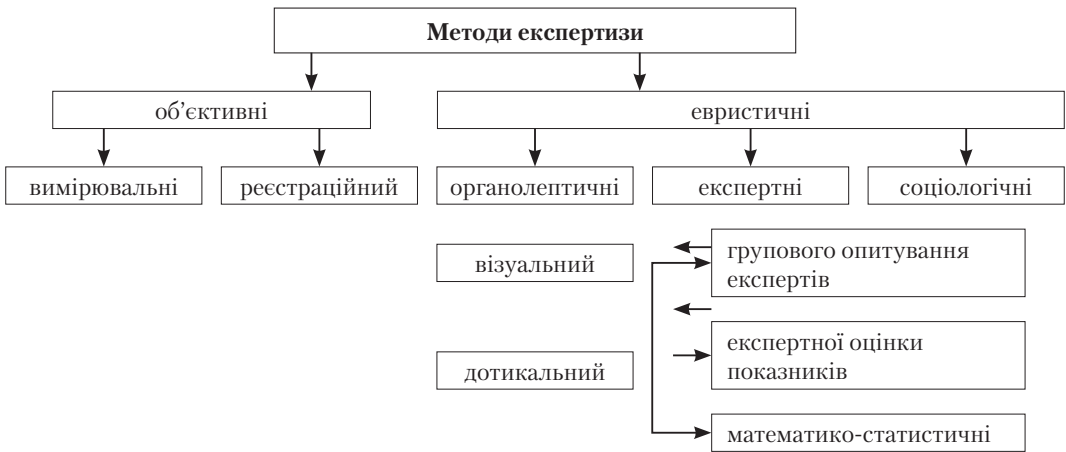

Рис. 1. Класифікація методів експертизи текстильних товарів

Рис. 2. Механізм забезпечення вирішення завдань судової експертизи

- ідентифікацію товару;
- визначення характеристик товару за Українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності;
- фіксування стану товару, його характеристик, упакування, маркування;
- розрахунки норм виходу продукту переробки і витрати сировини, ідентифікацію продукту переробки.

За результатами ідентифікаційної експертизи встановлюють належність товару до однорідної групи товарів або контрольованого переліку товарів, індивідуаль-

них ознак товару, відповідності товару встановленим якісним характеристикам і технічному опису.

Тобто експерт має визначити:

– до якого класу або групи однорідних товарів належить наданий на дослідження товар;

– найменування і належність товару до певної товарної групи;

– відповідність товару якісним характеристикам і технічному опису на нього.

Зазвичай ідентифікаційну експертизу, експертизу автентичності та якості текстильних товарів проводять у межах комплексної експертизи із залученням фахівців різних галузей науки, техніки, що володіють спеціальними знаннями.

Зокрема, важливе значення для встановлення автентичності текстильних товарів має дослідження їх хімічного складу. Визначення кількісного співвідношення різних хімічних сполук наданого на дослідження товару потребує встановлення його хімічного складу, вмісту складових компонентів у ньому, його ідентифікації за хімічним складом і співвідношенням компонентів у ньому. Зрозуміло, що така експертиза потребує знань фахівців-хіміків.

Не менш важливою з точки зору ідентифікації текстильних товарів є технологічна експертиза, що передбачає встановлення норм виходу продуктів при переробці певного виду сировини та витрат сировини під час одержання певного продукту, проведення ідентифікації сировини у продукті переробки, визначення технології виробництва наданого на дослідження товару (уточнення чи підтвердження) та повноти використання сировини під час виробництва, а також з'ясування питання, чи є процес переробки безперервним технологічним процесом.

Апріорі визначити належність товару до певного класу речовин, виробів або матеріалів лише за допомогою методів і засобів товарознавчої експертизи неможливо. Такі дослідження потребують знань у галузі матеріалознавчої експертизи, у межах якої експерти визначають, з якого матеріалу виготовлено виріб (товар), фізичні, хімічні та механічні властивості матеріалу, технологічні критерії, що впливають на класифікацію досліджуваного матеріалу.

Визначення вартості товару на основі його якісних показників, основних властивостей і чинників проводять у межах товарознавчої експертизи. При цьому експерт має визначити характеристики товару згідно з товарною номенклатурою зовнішньоекономічної діяльності, якісні показники, що впливають на його вартість, а також ринкову вартість товару.

Крім цього, під час проведення судової експертизи текстильних товарів практично завжди виникає потреба у визначенні волокнистого складу матеріалів, тобто визначенні кількісного співвідношення текстильних волокон, використаних для виготовлення цього матеріалу.

Про складність і обсяги потрібних досліджень текстильних товарів певною мірою може свідчити різноманіття властивостей, які їх характеризують:

– геометричні властивості: товщина, ширина, довжина, вага;

– механічні властивості: міцність на розрив при розтягуванні, деформація розтягування, деформація вигину (твердість на вигин), тангенціальний опір (зсування ниток, розпускання трикотажу) тощо;

– фізичні властивості: теплозахисні та сорбційні властивості, повітря- і водопроникність, оптичні властивості;

– усадка при змочуванні та пранні, формувальна здатність при теплової і волого-тепловій обробці;

– зносостійкість: здатність матеріалу протистояти дії стирання, багаторазових розтягань, фізико-хімічних чинників тощо.

Аналіз заяв до експертних організацій для проведення товарознавчої експертизи товарів народного споживання підтверджує необхідність застосування комплексного і процесного підходів до таких досліджень, що передбачає залучення фахівців зазначених галузей знань, тобто потребує проведення комплексної експертизи.

Така думка підтверджується визначенням, наданим у п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.97 р. № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах», згідно з яким комплексну експертизу призначають у випадках, «коли необхідно провести дослідження за участю декількох експертів, які є фахівцями у різних галузях знань» [6].

Слід зазначити, що проблема комплексності притаманна не лише експертизі товарів народного споживання, а й судовій експертизі як різновиду предметно-практичної діяльності. Вона відображає сучасну тенденцію інтеграції науки і практики для вирішення нагальних завдань.

Для кожного окремого роду та виду експертиз розробляють загальні та спеціальні методики. І якщо для загальної методики характерним є єдність завдань і предмета експертизи, спільність властивостей та ознак об'єкта, то спеціальні методики розробляють з урахуванням видів дослідження та окремих властивостей об'єктів. У методиках конкретизують процес дослідження, встановлюють послідовність застосування методів, визначають об'єктивні критерії надійності висновків.

Вирішення завдань визначення автентичності або ідентифікації текстильних товарів не лише зумовлює необхідність пошуку та об'єднання знань щодо текстильних товарів (у галузі хімії, фізики, матеріалознавства, товарознавства тощо), а й потребує наявності науково-обґрунтованих експертних методик, їх систематизації, встановлення внутрішньовидових зв'язків між ними, з'ясування наявних проблем при проведенні таких досліджень, у тому числі пов'язаних з необхідністю розробки нових експертних методик чи удосконалення чинних.

Наведене узагальнення актуальної проблеми стосовно розробки теоретичних і методологічних засад проведення судової експертизи текстильних товарів шляхом використання комплексного і процесного підходів є основою для подальших напрацювань у розвитку цього напряму експертних досліджень.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. *Інструкція* про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 55/3 (зі змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5).

2. *Закон* України «Про судову експертизу»: станом на 24 груд. 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України — Офіц. вид. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

3. *Кримінальний процесуальний кодекс* України: станом на 24 груд. 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. *Цивільний процесуальний Кодекс* України: станом на 04 лютого 2016 р. [Електронний

ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

5. *Методы* решения экспертных задач, классификация методов и методик / [Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Козлова Л.Н., Тюрикова В.В.] // Основы судебной экспертизы. — Ч. 1. Общая теория. — М. : Академия МВД РФ, 1997. — С. 249—255.

6. *Постанова* Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах».

7. *Вилкова С.А.* Научно-практические основы экспертизы потребительских товаров : монография / С.А. Вилкова. — Энгельс : РИИЦ ПКИ, 2003. — 263 с.